

Miladin Milošević, SRBIJA I GRČKA 1914-1918, Iz istorije diplomatskih odnosa (Zadužbina Nikole Pašića), Zaječar 1997.

Savremena srpska i jugoslovenska historiografija umnogome je popunila praznine u izučavanju novije prošlosti srpskog i balkanskih naroda, potrudila se da učini dostupnim istorijske izvore, pokušala da objasni osnovne procese dugog trajanja i složenog obeležja koji se stiču i raspliću u velikim događajima XX veka, progovorila o osetljivim ili dugo godina zanemarivanim temama kao što je i Prvi svetski rat. Prema procenama istoričara, u osam decenija od završetka Prvog svetskog rata u svetu je napisano više desetina hiljada radova o toj temi, a u srpskoj i jugoslovenskoj historiografiji objavljeno oko 1.000 naučnih priloga različitih po svojoj tematici, pristupu, obimu, svojstvu. Pisano je o političkim odnosima, vojnim operacijama, pomalo o ekonomskim i socijalnim strukturama i društvu, istoriji ideja, istorijskim ličnostima, odnosima sa saveznicima i susedima, diplomatiji. Ipak, pouzdano možemo tvrditi da ta značajna brojka napisanih naučnih radova ni izbliza ne iscrpljuje veliku temu rata 1914-1918.

Istoriografskih belina je mnogo. Pitanja poput onih: Šta znamo o susedima (?), o Balkanu (?), o balkanskim državama i narodima u ratu 1914-1918 (?), o Grčkoj i grčkom narodu (?), o diplomatskim odnosima Srbije i Grčke 1914-1918 (?) – ostaju bez valjanog historiografskog odgovora. Prebiranje po svesti neminovno vodi zaključku da su naša "znanja" nedopustivo skromna, stereotipna, formirana na preplitanju i vrenju uticaja koje nameću narodna tradicija, porodično sećanje, pamćenje pretočeno u mit, politika i ideologija, poezija i literatura, ponajmanje nauka. Predstave o prošlosti srpsko-grčkih odnosa stvarane bez delimičnog oslonca na znanje, ili s njim, uz apsolutnu dominaciju emocija, mnogo se lakše mogu izraziti putem nedopustivih uopštavanja, apsolutizovanja političkih matrica i klišea (stereotip o "večnom prijateljstvu" dva naroda) nego pouzdanim odgovorima zasnovanim na temeljnim historiografskim istraživanjima. Potreba je struke istoričareve da traga za mnogo složenijim odgovorima od onih koje nameće svakodnevni život, u kojima se susreću neistorijsko i istorijsko, mitsko i kritičko, tvrdnja i znanje.

Miladin Milošević se odvažio da u svojoj monografiji *Srbija i Grčka 1914-1918* prikaže, s filigranskom tačnošću, istoriju diplomatskih odnosa dva balkanska suseda i saveznika koja su u Prvi svetski rat ušla sa ugovornom obavezom o vojnom savezu. U pitanju je tema koju su dosadašnji istraživači Prvog svetskog rata (A. Mitrović, Đ. Stanković, D. Živojinović, N. Popović, S. Skoko, P. Opačić i drugi), obuzeti svojim itoriografskim temama, svakako primećivali, uzgred dodirivali, spominjali, ali i preko nje prelazili kao da je reč o pitanju koje je itoriografski razrešeno. Tako je i kod stručne i čitalačke publike stvoren utisak da se o srpsko-grčkim odnosima u Prvom svetskom ratu već sve zna, da se nema šta novo reći, da odnos dva saveznika ne zavređuje posebnu pažnju i posebno i celovito istraživanje. Malo se ko zamislio nad činjenicom da je srpska vojska dve godine ratovala na tlu suverene države Grčke, da vojska nikada nije gost kome se raduje, da Grčka nije ispunila svoje savezničke obaveze prema Srbiji, da se na njenom čelu nalazila nemačka dinastička loza jasno pronemački opredeljena u ratnim godinama, da se iza stereotipa o večnom srpsko-grčkom prijateljstvu krije mnogo složeniji odnos dva suseda, odnos posebno dinamičan i dramatičan u godinama velike nesreće kao što je bio Prvi svetski rat.

O istraživačkim problemima s kojima se Milošević suočio i koje je uspešno razrešio upečatljivo svedoči kompozicioni reljef monografije u kome se uočava pet velikih tematsko-hronoloških celina naznačenih dobro odmerenim i sugestivnim naslovima: *Rat i iskušenje savezništva (1914)*, *Diplomatija u predahu rata (1914-1915)*, *Cena savezništva – između Trojnog sporazuma i Trojnog saveza (1915)*, *Srbija u Grčkoj – i emigracija i okupacija (1916-1917)*, *Od sumnji ka poverenju (1917-1918)*. U okviru navedenih poglavlja deo užih pojava je tematski obrađen putem tridesetak manjih tematsko-hronoloških celina. Ono što treba posebno istaći jeste činjenica da je gotovo 90% rada zasnovano na sasvim novim istorijskim izvorima, pretežno srpske (jugoslovenske), ali i nemačke provenijencije, koje dosadašnji istraživači nisu bili u prilici da konsultuju. To je celokupnom istraživanju dalo značajnu dimenziju, učinilo ga apsolutno novim i iscrpnim i celoj monografiji odredilo strukturu i sadržaj.

Miladin Milošević se kloni da piše o stradanjima i ratnim operacijama. Događaji na frontovima se u njegovoj knjizi samo naziru, služe kao okvir za pripovedanje drugačije ratne priče. Priče o "ratu" koji je vođen na diplomatskom planu, prepiskom, razmenom informacija i šifrovanih telegrama, javnim i tajnim susretima, obećanjima, nagodbama, ugovorima kojima se plaćalo savezništvo, moralu i nemoralu političara, realnoj politici i ratnom profiterstvu, koristoljublju i nesreći, "ratu" koji se dobijao u kabinetima savezničkih vlada i generalštabova, gde je srpska diplomatija nastojala da obezbedi rezultate velikog ratnog pregnuća. Priča koju on saopštava čitaocima počinje u leto 1914. godine, sa prvim kontaktima Nikole Pašića sa grčkom vladom, a završava se četiri godine kasnije trijumfalnim pohodom srpske

vojske na sever i formiranjem prve jugoslovenske države. U središtu priče su srpsko-austrougarski sukob i borba za Balkan koja izaziva poremećaje, zaplete i posledice u srpsko-grčkim odnosima. Autor nas lagano uvlači u svet balkanskih i evropskih prestonica, tamo gde se vodila politika i odlučivalo o životima miliona ljudi, gde se trgovalo "na veliko" sa teritorijama, narodima, gde se krojila budućnost Evrope. Posebna pažnja je posvećena grčkim uslovljavanjima za ulazak u rat, personalnim diplomatskim pokušajima pridobijanja Rumunije, molbama srpske vlade za vojnom pomoći, odecima ideje o separatnom miru, pitanju koncesija Bugarskoj. Više i istančanije od ostalih jugoslovenskih istoričara Milošević razgolićuje simpatije grčkog dvora prema Nemačkoj, objašnjava "manevre" grčke politike prema Srbiji, definiše političke pozicije političkih centara moći u Atini, Sofiji, Bukureštu (dvor, generalštab, vlada), piše o žudnji za sticanjem novih teritorija, nemanju vizija, interesima koji određuju političke poteze, prijateljstvu koje malo znači u politici. Milošević veoma ubedljivo pokazuje nastojanja balkanskih država da prepoznaju budućeg ratnog pobednika, pritiske koje je na njih vršila tajna diplomatija, razlike koje postoje u pogledima na potencijalne ratne saveznike. On se ne kloni da progovori i o antisrpskom i antigrčkom raspoloženju koje je vešto širila propaganda i koje je imalo brojne pristalice, da meri efekte čestih smena vlada i permanentne političke krize u kojoj se Grčka nalazila, određuje domete političkih pritisaka, pokaže kaznu koju je Grčka morala da plati evropskim saveznicima zbog svoje nelojalnosti i premišljanja.

Knjiga nije lišena ni svojih junaka – velikih političara Pašića i Venizelosa, grčkog kralja Konstantina, brojnih ministara, političara, vojnika. Milošević identifikuje političke poteze grčkog kralja koji ugrožavaju i kompromituju "grčku budućnost", argumentovano pokazuje političku spiralu koja Grčku, kao saveznika, uvodi u red gubitnika u Prvom svetskom ratu i dovodi do toga da u poslednjim ratnim godinama ta država, suštinski, gubi svoj suverenitet (sve političke odluke nameću Francuzi i Englezi, streljaju stanovništvo, određuju raspored jedinica, funkcionisanje saobraćaja, režim snabdevanja, pretresaju kuće i drugo). On slika česte promene vlada, dvojnost vlasti raspoređene između Atine i Soluna, uslove u kojima je Grčka zakoračila u rat sa Bugarskom i Nemačkom, sukobe rojalista i saveznika, blokadu grčke obale, ultimatumu upućene Grčkoj, otvaranje dinastičkog pitanja, antidinastički pokret, anarhiju i oskudicu, izdaju koju je Grčka učinila prema Srbiji i koju je Venizelos imao hrabrosti da prizna u septembru 1917. godine, poboljšanje srpsko-grčkih odnosa.

Miladin Milošević piše stručno i pouzdano. On poštuje struku kojoj se posvetio, dobro zna literaturu, vlada izvorima, ima redak istraživački dar i lepu erudiciju. Sve to doprinosi kvalitetu knjige *Srbija i Grčka 1914-1918*.